

Humanistický útok na společnost vědění

LIESSMANN, Konrad, P. *Teorie nevzdělanosti: Omyly společnosti vědění*. Praha: Academia, 2008. 125 s.

Pokud provedeme n-gramovou analýzu anglického jazykového korpusu na severu books.google, zjistíme, že výskyt slovního spojení „společnost vědění“ (knowledge society) se mezi lety 1988 a 2008 více než zosminásobil. Proliferace tohoto termínu se však netýká pouze jeho fungování coby sociálně-vědního výkladového rámce, a to proto, že došlo k jeho transformaci v bytostné politikum. „Společnost vědění“ tak nalezneme i ve více než ve dvaceti tisících oficiálních dokumentech Evropské unie.

Co však toto na popularitě nabývající (a bezpochyby dobře znějící) sousloví odkazující k existenci nového konstitutivního prvku společnosti v reálu znamená? A můžeme pod něj zahrnout třeba triumf argumentace, prozíravosti a sebereflexe nad ideologií, pověřivostí a domýšlivostí? Rakouský filosof a esejista Konrad P. Liessmann ve své publikaci *Teorie nevzdělanosti* tvrdí, že rozhodně ne. Společnost vědění totiž podle něj představuje pouhou rétorickou figuru, která zakrývá tristní situaci, kdy vědění spolu se vzděláváním byly zbaveny autonomie a svéprávnosti a dostaly se do vazalského postavení dílčích ekonomických zájmů. V rámci hájení hodnot humanismu tedy Liessmann vydává provokativní text, ve kterém na společnost, jež si podle něj vědění bere jako rukojmí, útočí a zbavuje ji glorioly.

Vědění, věda, vzdělání jako kvantita

Jádrem Liessmannovy monografie je teze, že vzdělanost, jíž se zaklíná soudobá západní společnost, není konzistentní s tou vzdělaností, která představovala jeden z pilířů osvícenství. Dnešní vzdělanost už totiž, říká, není programem, nýbrž prostředkem, a to je něco, co se projevuje i v chápání vědění jako takového. Ve vztahu k tomu, co se odehrává v rámci vzdělávání (ale i vědy) tedy Liessmann upozorňuje, že vědění už v současnosti není chápáno jako nikdy ukončená, emergentně se rozšiřující masa, ale jako soubor jednotlivostí, který je hodnocen v relaci k potřebám trhu. K tomuto pak navíc dodává, že se naprosto vytratil člověk. Namísto osvícenským programem cizelovaného autonomního mravního subjektu je zde myšlena pouze společnost. Nebo dokonce trh.

Prezentovaná kritika kromě — jak už je v názvu publikace naznačeno — Humboldta a Adorna výrazně spočívá i v rámcich formulovaných například Nietzsche nebo Schellingem a

jako taková pak stojí především proti ekonomizujícím náhledům rámovaným například ohlašování konce industriální éry. Liessmann se totiž domnívá, že průmyslová společnost rozhodně neskončila, a naopak se rozvíjí, a to až do té míry, že dochází k širokému uplatnění její racionality i v rámci vzdělávání a vědy. Manifestací takového dění je pak podle něj uplatňování manažerských strategií spočívajících v sestavování nejrůznějších žebříčků a bilancí či provádění evaluací. Z debat o vzdělání a vědě se tak, upozorňuje, stávají debaty o jejich bodové hodnotě a z konkurence přístupů se stává boj o místo na slunci. Tímto manažerizmem získávané — podle Liessmanna aktuální hospodářské situaci a ideologii veskrze poplatné — skóry ze své podstaty navíc vyvíjejí normativní tlak a celé toto měření je tedy reaktivní a vytváří živnou půdu pro unáhlený reformismus.

Co Teorie nevzdělanosti je a co není

Slovo teorie je v názvu publikace určitým způsobem zavádějící, a to proto, že se o žádnou — přinejmenším do široka rozvinutou — teorii nejedná. To, o co se Liessmann pojmenováním svého spisu jako teorie snaží, je tak především zdůraznění návaznosti na Adorna a Humboldta a možná i přiřazení díla k obecnější tradici teorie kritické. Pokud totiž někde hledat rychlou charakteristiku naturelu statě, je to právě zde. Teorie nevzdělanosti je útočný, normativní a prakticky orientovaný pamflet (což rozhodně není myšleno pejorativně), jehož dojem bude spíše než v hloubce analýzy spočívat v poskytovaném úhlu pohledu a nápaditém glosování. To je na jednu stranu sice nedostatkem, nicméně takovéto pojetí je vlastně možná tím, jak si sám Liessmann představuje adekvátní vystupování humanitních věd, kterých je Teorie nevzdělanosti mimo jiné obhajobou. U věd o člověku totiž Liessmann spatřuje hodnotu v nich samých a zdůrazňuje jejich tradici v demontáži ideologií a ve vstupování do veřejných diskurzů. Provokativní, svižný a sarkasmem prosycený styl Teorie nevzdělanosti spolu s víceméně jednostranným úhlem pohledu jsou tak možná prostředky, jež tento účel mají světit. Tímto umožněný nekomplikovaný přístup pak dílo otevírá i publiku širšímu než akademická obec, na niž Liessmann v první řadě patrně cílil a Teorie nevzdělanosti tak může dobře rezonovat i v rámci pedagogické veřejnosti nebo tvůrců politik a vybudit u nich odlišný způsob promyšlení podstaty vědy, vědění a vzdělávání. Liessmannův britký a navíc trefný komentář stavu společnosti vědění totiž tento potenciál rozhodně má.